www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Divriği Kale Kazısında Bulunan Bir “Leeuwendaalder (Aslanlı Dolar)”in İzinde
On The Trail A “Leeuwendaalder (Lion-dollar)” Found in Divriği Castle Excavation

Meryem Acara Eser*

Bilgisi ve tecrübesi ile her zaman yol gösteren hocam Mustafa Akpolat'a

Abstract: In this study, a “Leeuwendaalder (Lion-dollar)” found in 2014 in the Divriği Castle excavation will be introduced. Divriği Castle, whose first construction activity is believed to have taken place in the Byzantine Period, is one of the important castles of Anatolia’s Medieval-Turkish period. The castle is located in the southeastern part of Sivas, 1250 meters above sea level and on the floor and slopes of the valley of the stream which unites with Çaltı River which is one of the tributaries of the Fırat River. In the excavations which began in 2007, various finds from the Byzantine, Seljuk, Beyliks and Ottoman periods were excavated which shed light on the history of the castle. The 1648 dated “Leeuwendaalder” (Lion-dollar) which is the subject of this study was found in 2014 about 100 meters north of the Main Gate and in the south area of two stone carved sites. These sites which are originally rock tombs were used as residence/storage/workshop with the walls built in later times. The silver coin which is worth one *daalder* is 41 mm in diameter and weights 25.45 grams. In its obverse side, the inscription within two lines of a dotted circle surround a knight with an armor and helmet and a shield with a lion picture on it. On the back of the coin, there is a lion figure inside the inscription which is again within two lines of a dotted circle. It is understood from the inscription on its obverse side that the coin was Utrecht (Trajectum) print and the inscription on its other side indicated that it was printed in 1648. The 1648 dated silver “Leeuwendaalder” being the third find in Anatolia, in Divriği after the coins excavated in Gaziantep and Aydıncık, Mersin and the Nuremberg thimble and perhaps the other buried finds waiting to be excavated add importance to the area in terms of showing that the castle was a frequented place for Europeans in the 17th century as well.

Structured Abstract: Divriği Castle which is estimated to have first been constructed during the Byzantine Period is located in the southeastern part of Sivas and one of the important castles of Anatolia’s Medieval-Turkish period. The studies in the castle began in 2006 under the leadership of Prof. Dr. Erdal Eser. While the historical data and archaeological finds point out to the existence of the castle in the early periods, more definite data point out to the 9th century in the Byzantine period. It is believed that the castle was conquered by Mengucek Gazi or his sons after the 1071 Malazgirt War. In 1142, Divriği which was given to Mengucek Süleyman Shah after the Mengucek State collapsed, became the capital city of the Divriği branch of the

* Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Letters, Department of Art History
ORCID 0000-0002-8542-021X
meryemacara@gmail.com

Cite as/ Atıf: Acara Eser, M. (2021). Divriği Kale kazısında bulunan bir “Leeuwendaalder (Aslanlı Dolar)”in izinde.
Turkish Studies, 16(7), 1-8. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.52765>

Received/Geliş: 27 September/Eylül 2021

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 27 December/Aralık 2021

CC BY-NC 4.0

Published/Yayın: 31 December/Aralık 2021

Menguceks. It was under the rule of the Anatolian Seljuk Empire in the second quarter of the 13th century. After the Kösedağ War in 1243, the castle was faced with Mongolian pressure. Although there is not much information about the castle in the 14th century, it is known that it became a part of the Ottoman at the end of the 14th century and that it was left to the Memlüks. The castle fell under the dominion of the Ottoman once and for all after the Merçidabık Victory (1516).

This study aims at introducing the 1648 dated coin known as “Leeuwendaalder” (Lion-dollar) because of the lion picture on it found in Divriği Castle and questioning its relations to Divriği. This “Leeuwendaalder” was found in 2014 about 100 meters north of the Main Gate and in the south area of two stone carved sites. These sites which are originally rock tombs were used as residence/storage/workshop with the walls built in later times. The silver coin which is worth one daalder is 41 mm in diameter and weights 25.45 grams.

On the obverse (Photograph 1): the inscription MO°ARG°PRO°CONFOE°BELG°TRA (Moneta Argenta Provinciarum Confoederatum Belgicarum Traiectum/Silver Coin of Utrecht, Province of Belgian Confederation) is seen within two lines of a dotted circle. The figure on the surface of the coin is an armored knight whose head is turned to the right (from the point of view of the viewer). There is helmet with a crest on his head. There is a depiction of a lion facing the left on the shield which covers the figure’s legs. The obverse side of the coin is in very good condition.

On the reverse (Photograph 2): just like its obverse side, there is the inscription on the side within two lines of a dotted circle CONFIDENS°DNO°RON°MOVETVR 1648 (Confidens Domino Non Movetvr/Who Trusts in the Lord does not waver). At the center, there is a lion figure facing the left hand side, whose tail is coiled and whose paws and mane are prominent. The hind legs and the tail of the lion which looks similar to the lion figure on the obverse side are partially damaged.

It is understood from the inscription on its obverse side that the coin was Utrecht (Trajectum) print and the inscription on its other side indicated that it was printed in 1648.

In the 16th century under the Ottoman domination, the foreign currency which was most in circulation in the Balkans and Anatolia was the Venetian ducat; in the second half of the century, large silver European coins, especially Holland’s daalder with the lion figure and Spain’s piece worth eight reales started circulating. In the 17th century, when the Ottoman state failed to meet the economy’s silver and copper coins, this gap was filled with European currencies. It is understood that the circulation of foreign currencies was not prevented, as these were accepted and preferred in the payments made to the state as well. The primary currency among these was the Holland daalder which was also called the “aslanlı (lion)/esedi guruş”. Although it was last printed in 1713, the Holland daalder was still used in trade in the 18th century in particular in the East Mediterranean region. Although it is commonly believed that European currencies were introduced to Anatolia by travelers and traders, findings on the Ottoman Empire’s monetary policy and economic situations show that these currencies indeed played an important role within daily life.

In the 17th century, there were similar coins with lion figures printed in Deventer, Friesland, Gelderland, Holland and Kampen beside Utrecht. There are similar coins minted in Utrecht in 1648 are found in various archives and collections. In some of these coins, there are signs of Malta royal mint on the back side (side with the lion figure). Although many states removed the royal mint sign in the 17th century, some states and all cities started using the royal mint official sign. Only Utrecht stopped using both the royal mint and royal mint official signs. This information explains why there was no stamp on the coin found in Divriği Castle.

A group of “Leeuwendaalder” which we think are important samples were excavated in Gaziantep. A total of 122 “Leeuwendaalder” printed in different places including Utrecht printed in 1613-1692 were excavated. Another group which was excavated in Aydıncık and bought by Hanri Atat and granted to the Mersin Museum in 1992 consisted of 42 “Leeuwendaalder”. Another find of European origin found in the excavation is the “Nuremberg Thimble” made by craftsmen from Nuremberg in 16th-18th centuries, decorated with Malta crosses lined up next to each other. Another find distinguished from similar finds as the Nuremberg Jeton was found in 2019 in the Sivas Castle excavation. The finds in question are noteworthy as material cultural heritages which prove that European traders and travelers visited Sivas and Divriği. In Anatolia, the third find of the silver “Leeuwendaalder” dated 1648 is Divriği, after Gaziantep and Aydıncık,

Mersin. The Nuremberg thimble and other similar finds waiting to come to light under the ground are important data in terms of showing that the castle was a frequented place for Europeans in the 17th century.

Keywords: Art History, Divriği Castle, Leeuwendaalder, Lion-dollar, Travelers

Öz: Bu çalışmada, Divriği Kale kazısında 2014 yılında ele geçen bir “Leeuwendaalder (aslanlı dolar)” tanıtılacaktır. İlk inşasının Bizans Dönemi içerisinde olduğu düşünülen Divriği Kalesi, Anadolu’nun Orta Çağ-Türk dönemine ait önemli kalelerinden birisidir. Kale, Sivas’ın güneydoğusunda, denizden 1250 m yükseklikte, Fırat Nehrinin kollarından birisi olan Çaltı Irmağı ile birleşen derenin vadi tabanında ve yamaçlarında yer alır. 2007 yılında başlayan kazı çalışmalarında kalenin tarihçesine ışık tutan, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait çeşitli buluntular ele geçmiştir. Çalışmanın konusunu oluşturan 1648 tarihli “Leeuwendaalder (aslanlı dolar), 2014 yılında Ana Kapı’nın yaklaşık 100 m kuzeyinde, kayaya oyulmuş iki mekândan güneydekinde bulunmuştur. Özgününde kaya mezarı olan bu mekânlar, daha sonra inşa edilen duvarlar ile konut/depo/işlik olarak değerlendirilmiştir. Bir daalder değerindeki gümüş sikke, 41 mm çapında, 25.45 gr ağırlığındadır. Ön yüzünde; iki sıra halinde noktalı daire içerisindeki yazı şeridi, zırhlı ve miğferli bir şövalye ile üzeri aslan tasvirli bir kalkın çevreler. Arka yüzünde ise; yine iki sıra halinde noktalı daire içerisindeki yazı şeridinin merkezinde bir aslan figürü yer alır. Ön yüzündeki yazıttan sikkenin Utrecht (Traiectum) baskısı olduğu, arka yüzündeki yazıttan ise 1648 yılında basıldığı anlaşılmaktadır. 1648 tarihli gümüş “Leeuwendaalder”in, Gaziantep’te ve Mersin, Aydıncık’ta bulunan örneklerden sonra, Anadolu’da üçüncü buluntu yerinin Divriği olması, Nürnberg (Nuremberg) yüksüğü ve belki de toprak altında gün yüzüne çıkmayı bekleyen çağdaş diğer buluntular kalenin 17. yüzyılda da Avrupalılar için bir uğrak yeri olduğunu göstermesi açısından önemli bir veridir.

Anahtar Kelimeler: Sanat Tarihi, Divriği Kalesi, Aslanlı gürüş, Esedî gürüş, Seyyahlar

Giriş

İlk inşasının Bizans Dönemi’nde olduğu düşünülen Divriği Kalesi, Sivas’ın güneydoğusunda, denizden 1250 m yükseklikte, Fırat Nehrinin kollarından birisi olan Çaltı Irmağı ile birleşen derenin vadi tabanında ve yamaçlarında yer alır. Kalede çalışmalar, 2006 yılında Prof. Dr. Erdal Eser başkanlığında yüzey araştırması ile başlamış, 2007 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile kazı çalışmasına dönüşmüştür. Sur dibinde bulunan Yukarı Kilise’nin temizliği ve kazısı ile başlayan çalışmaların ardından Kale içerisine yönelinmiştir¹. Başlıca kazı alanları; Bayrak Bölgesi, Sarnıç Bölgesi, Mağara Bölgesi, Sultan Kapısı ve Ana Kapı’dır.

Divriği Kalesi Anadolu’nun Orta Çağ-Türk dönemine ait önemli kalelerinden birisidir. Tarihi veriler ve arkeolojik buluntular erken dönemlerde kalenin varlığına işaret ederken kesin bilgiler Bizans dönemine, 9. yüzyıla uzanmaktadır. Bölgede ve Divriği’de Türk hâkimiyetinin ne zaman başladığına dair belirli bir tarih olmamakla birlikte, 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Mengücek Gazi ya da oğulları tarafından ele geçirildiği düşünülmektedir. 1142’de, Mengücek Devletinin parçalanmasından sonra, Mengücek Süleyman Şah’ın payına düşen Divriği, Mengücekoğulları’nın Divriği kolunun başkenti olur. 13. yüzyılın ikinci çeyreğinde Anadolu Selçuklu Devleti’nin hâkimiyeti altındadır, 1243 Köseadağ Savaşı’nın ardından Moğol baskısı ile karşı karşıya kalır. 14. yüzyılda hakkında fazla bilgi bulunmayan Divriği, 14. yüzyıl sonlarında Osmanlı topraklarına katılır, ancak Timur tehlikesinden dolayı Memlûklularla yapılan ittifak sonunda Memlûklulara bırakılmıştır. Kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine geçmesi ise Mercidabık Zaferi (1516) sonrasında gerçekleşir (Eser & Acara Eser, 2018, s. 13-15).

Kalede yapılan kazı çalışmalarında kalenin tarihçesini de destekleyen az sayıda Bizans dönemi verisinin (seramik ve maden) yanı sıra, Selçuklu ve Beylikler dönemlerine ait buluntular (alçı, seramik, maden, cam) ile yoğun bir biçimde karşılaşılmaktadır. Osmanlı ve Geç Osmanlı dönemi de küçük buluntular içinde özellikle seramikler ve sikkeler ile izlenebilmektedir. Divriği

¹Yüzey araştırması ve kazı sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eser & Acara Eser, 2018, s. 18-28.

Kalesi, kazı çalışmaları ve varılan sonuçlar bugüne kadar birçok yayında ayrıntılı olarak ele alınmıştır². Bu çalışma ise, Kalede bulunan ve 1648 tarihli, üzerindeki aslan tasviri nedeni ile “Leeuwendaalder (aslanlı dolar)” olarak anılan sikkeyi tanıtmayı ve Divriği ile ilişkisini sorgulamayı amaçlamaktadır.

Kale Kazısında Bulunan “Leeuwendaalder”

Çalışmanın konusu olan “Leeuwendaalder”, Divriği Kalesi’nde 2014 yılında, Ana Kapı’nın yaklaşık 100 m kuzeyinde, kayaya oyulmuş iki mekândan güneydekinde bulunmuştur. Özgününde kaya mezarı olan mekânlar daha sonra inşa edilen duvarlar ile konut/depo/işlik olarak değerlendirilmiştir (Eser & Acara Eser, 2018, s. 41-43, 54).

Bir *daalder* değerindeki gümüş sikke (Kazı Env. No: DK’2014/18) 41 mm çapında, 25.45 gr ağırlığındadır. **Ön yüzünde (Resim 1):** kenarda, iki sıra halinde noktalı daire içerisinde **MO°ARG°PRO°CONFOE°BELG°TRA** (Moneta Argenta Provinciarum Confoederatum Belgicarum Traiectum/Utrecht Hollanda Eyalet Konfederasyonunun Gümüş Parası) yazısı yer alır³. Paranın yüzeyindeki figür, yazıyı ve noktalı bordürü dikey olarak ikiye ayırmıştır. Figür, başı (izleyiciye göre) sağa dönük, zırhlı bir şövalyedir. Başında sorguçlu bir miğfer vardır. Figürün bacaklarını kapatan kalkan üzerinde ise sola dönük bir aslan tasviri yer alır. Ön yüz oldukça iyi durumdadır.

Resim 1: Ön Yüz

Resim 2: Arka Yüz

Arka yüzünde (Resim 2): kenarda, ön yüzde olduğu gibi, iki sıra halinde noktalı daire içerisinde **CONFIDENS°DNO°RON°MOVETVR 1648** (Confidens Domino Non Movetvr/Tanrıya Güvenen Düşmez-Sendelemez) yazısı yer alır. Merkezde ise sola dönük, kuyruğu kıvrılmış, pençeleri ve yelesi belirgin bir aslan figürü bulunmaktadır. Ön yüzdeki, kalkan üzerinde tasvir edilen aslan figürü ile benzerlik gösteren aslanın arka ayakları ve kuyruğu kısmen tahrip olmuştur.

² Söz konusu yayınlar ile ilgili ayrıntılı kaynakça ve çalışmalar hakkında son bilgiler için bkz. Eser & Acara Eser, 2018.

³ “Hollanda”, Türkçe ve başka dillerde yaygın bir biçimde *Netherlands* (Aşağı/Alt Ülkeler) karşılığı olarak kullanılır. Aşağı Ülkeler tarihsel olarak kabaca bugünkü Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’u kapsar. “Hollanda” ise aslında Aşağı Ülkeler olarak anılan coğrafyadaki eyaletlerden birisi olan “Holland” adından türetilmiştir. 17. yüzyılda Hollanda, Kuzey ve Güney Eyaletleri arasında resmen bölünmüştür. Kuzey Hollanda, “Birleşik Eyaletler” veya “Hollanda Cumhuriyeti” olarak anılır ve bugünkü Hollanda’nın temelini oluşturur. Güney Hollanda ise “İspanyol Hollandası” diye anılır ve günümüzde karşılığı Belçika ve Lüksemburg toprakları ile Fransa’nın kuzeyindeki bazı bölgelerdir (North, 2014, s. 9, Editör notu).

Ön yüzdeki yazıttan sikkenin Utrecht (Traiectum) baskısı olduğu, arka yüzündeki yazıttan ise 1648 yılında basıldığı anlaşılmaktadır.

Taler/Daler/Daalder: “Leeuwendaalder” ve Osmanlı İmparatorluğu’nda Kullanımı Hakkında Bilinenler

Taler, Joachimsthal darphanesinde basılan *Joachimsthaler* isimli bir madeni paranın kısaltması olarak kullanılmıştır (Eagleton & Williams, 2011, s. 231). Hollandaca *Daler*, daha sonraları *Daalder* adı ile anılan bu gümüş sikke Hollanda standart para birimi olan *Gulden*’in yanında imparatorluk Taler’i olarak resmi para birimleri arasına girmiştir (“Taler”, 2021).

16. yüzyılda Avrupa’da önce *testoon* adı verilen ve ağırlıkları 7-9 gr arasında değişen gümüş sikkeler, ardından taler veya crown adı verilen ve ağırlıkları 25-30 gr arasında değişen büyük gümüş sikkeler piyasaya sürülmüştür (Pamuk, 2000, s. 76). Leeuwendaalder (aslanlı dolar), ilk kez Hollanda eyalet darphanesinde 1575 yılında basılmış ve 1576 yılı içerisinde standart tipini almıştır (Tekin & Ünlü, 1997, s. 267).

Osmanlılar, batılı tüccarların Anadolu’ya getirdiği iri gümüş sikkelere nerede basılmış olursa olsun ayırım yapmadan 16. yüzyıl sonuna kadar “guruş” adını vermiştir. Guruşların çeşitlenmesi ve değişik adlarla anılması 17. yüzyıla rastlar. Buna örnek olarak Hollanda guruşunun, üzerinde bulunan aslan figüründen dolayı “Aslanlı” veya “Esedî” olarak adlandırılması verilebilir (Sahillioğlu, 1978, s. 12-13; Sahillioğlu, 1995, s. 368; Tekin & Ünlü, 1997, s. 267).

Orta Avrupa’dan, Alman guruşları olan *Gulden Groschen* ile Anadolu’ya gelen aslanlı Hollanda daalderi, muhtemelen daha sonra Hollandalıların Akdeniz ticaretine etkili bir şekilde katılmalarıyla kendileri tarafından doğrudan doğruya getirilmeye başlanmıştır (Sahillioğlu, 1995, s. 368).

16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetinde, Balkanlar ve Anadolu’da dolaşımı (tedavülü) en fazla olan yabancı para Venedik dükasıydı, yüzyılın ikinci yarısında ise büyük gümüş Avrupa paraları, özellikle de Hollanda’nın “aslanlı” daalderi ve İspanya’nın sekiz Reallık *parçası* dolaşmaya başlamıştır. Örneğin Macaristan’da tüm vergiler akçe üzerinden ifade edilirken, daha yaygın olarak komşu devletlerin paraları, giderek artan ölçülerde Hollanda daalderlerinin dolaştığı bilinmektedir. Bu durum, Osmanlı Devletini ilgilendiren işlemlerde hesap birimi olarak akçe işlev görürken, vergiler dahil ödemelerin ve günlük alışverişlerin büyük bir bölümünün komşu ülkelerin paraları ile yapıldığını göstermektedir (Pamuk, 2000, s. 98, 100).

17. yüzyılda, Hollanda Cumhuriyeti’nin daalder ve çifte dükaları uluslararası düzeyde bilinen paralar arasındaydı (Eagleton & Williams, 2011, s. 238). Bu yüzyılda Osmanlı hâkimiyetindeki topraklarda, Mısır, Filistin Bölgesi ve Kırım’da Hollanda daalderinin yaygın olarak dolaşımında olduğu bilinmektedir (Pamuk, 2000, s. 107, 109, 117). 1646 ve 1650 yıllarında 1 Hollanda daalderi (Aslanlı/Esedî guruş) 80 akçe değerindeydi (Pamuk, 2000, s. 152, Tablo 8.3).

17. yüzyılda Osmanlı’da devlet, ekonominin gümüş ve bakır sikke ihtiyacını karşılayamayınca, bu boşluğu Avrupa paraları doldurmuştur. 1640-1650 yılları arasında, yabancı paraların Osmanlı’da yaygın hale gelmesi, aralarında “mağuş (karışık)” ve sahte Avrupa paralarının da yer alması sonucunda Osmanlı’nın para basamadığı ve Bağdat dışında darphanelerin çalışmadığı tespit edilmiştir (Karademir, 2019, s. 237, Tablo 1). Pamuk (2000, s. 160)’a göre, yabancı paralar erken dönemden itibaren Osmanlı piyasasında dolaşmasına rağmen, belirtilen nedenle 17. yüzyılda oynadığı rol çok farklıdır. Avrupa paralarının Balkanlar ve İstanbul’dan Anadolu ve Suriye’ye kadar geniş bir coğrafyada kullanıldığı, bu coğrafyaya ait mahkeme kayıtlarından ve çeşitli arşiv belgelerinden öğrenilmektedir. Yabancı paraların dolaşımı engellenmediği gibi, devlete yapılan ödemelerde de kabul ve tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bunların içerisinde aslanlı/esedî guruş denilen Hollanda daalderi önde gelmektedir (Pamuk, 2000, s. 160-161). En son 1713 yılında basılmakla birlikte, Hollanda daalderi 18. yüzyılda da özellikle

Doğu Akdeniz’de ticarete yaygın olarak kullanılmaya devam etmiştir (Tekin & Ünlü, 1997, s. 268; Pamuk, 2000; s. 182, 184, 198, 202).

Sonuç

Avrupa ve Osmanlı’da özellikle 17. yüzyıl para tarihi ile ilgili araştırmalar, Anadolu’da ele geçen Avrupa paraları hakkında bilgi sahibi olmamıza olanak vermektedir. Avrupa paralarının gezginler ve tüccarlar ile Anadolu’ya geldiği yaygın bir kanı olmakla beraber Osmanlı’nın para politikası ve ekonomik durumu hakkındaki tespitler bu paraların aslında günlük yaşam içerisinde önem taşıdığını göstermektedir.

Biz de, oldukça iyi durumda günümüze ulaşan ve 1648 tarihli, Netherlands Birleşik Eyaletlerinden Utrecht’de basıldığı anlaşılan gümüş sikkenin Divriği’ye 17. yüzyılda bir gezgin veya tüccar ile gelmiş olabileceğini düşünerek öncelikle seyahatnamelerde Hollandalı bir gezgin veya tüccara, olası ticari faaliyetlere dair bir iz aradık. Yaklaşık olarak, 1339’dan itibaren 20. yüzyıl başlarına kadar birçok seyyahın Sivas’a geldiği görülmektedir. Bunların içerisinde Divriği’ye gelen ilk seyyah Kâtip Çelebi’dir (1635). Daha sonra Evliya Çelebi (1648), W. F. Ainsworth (1839), F. Burnaby (1876), V. Cuinet (1890) ve M. Van Berchem ve Halil Edhem (1906) Sivas’ın yanı sıra Divriği’ye de gelmiştir. Ancak bu seyahatnamelerde Hollanda ile ilişki kurulabilecek bir bilgiye rastlanmamıştır⁴. Osmanlı Döneminde İstanbul ve Anadolu’ya gelen Hollandalı seyyahlar Cornelius de Bruyn (1652-1727) ve Pieter Van Woensel (1747-1808) ise Sivas ya da Divriği’ye gelmemiştir. Hollanda asıllı Amerikalı misyoner Dr. H. Van Lennep ise 1860’da misyonerlik faaliyetleri için Sivas’a gelmiş ancak Divriği’ye uğramamıştır (Mahiroğulları, 2016, s. 97-105).

Gümüş daalderin arka yüzündeki yazıda, tespit edilen örneklerden farklı bir kısaltma dikkati çeker. “CONFIDENS•DNO•RON•MOVETVR 1648” yazısındaki RON kelimesinde yazım hatası bulunmaktadır. Bu gruptaki para örnekleri incelendiğinde “NON” yazması gerektiği anlaşılmaktadır. Aynı yazım hatasının bulunduğu başka bir örnek tespit edilememiştir. Ancak, H. J. Erlanger, bazı sikkelerde “kazara” harf hatası olduğunu belirtir. Araştırmacının söz ettiği harf hatası “Domino (Tanrı)” kelimesinin kısaltması olan “DNO”da karşımıza çıkar. Gaziantep’te bulunan bazı aslanlı daalderlerde “DNO” yerine “DON” yazıldığı görülür (Erlanger, 1964, s. 254-255, no. 27, no. 48).

17. yüzyılda Utrecht’in yanı sıra Deventer, Friesland, Gelderland, Holland ve Kampen baskısı, benzer aslanlı sikkeler de bulunmaktadır (Tekin & Ünlü, 1997, s. 267; Bruce & Michael, 2008, s. 1189, 1194, 1197, 1207; Eagleton & Williams, 2011, s. 248). 1648 yılında Utrecht’de basılan sikkenin benzerleri çeşitli arşiv ve koleksiyonlarda yer almaktadır (Erlanger, 1964, s. 253, No. 21-25; Bruce & Michael, 2008, s. 1220-1222). Bu sikkelerden bazılarının arka (aslanlı) yüzünde Malta darphanesinin işaretleri bulunmaktadır (Denaro, 1963, s. 151-152; Bruce & Michael, 2008, s. 1224). 17. yüzyılda eyaletlerin çoğu darphane işaretini kaldırmakla birlikte, bazı eyaletler ve bütün kentler darp memuru işaretini kullanmaya başlamışlardır. Sadece Utrecht, hem darphane hem darphane memuru işaretini kullanmayı tamamen bırakmıştır (Tekin & Ünlü, 1997, s. 268). Bu bilgi, Divriği Kalesi’nde ele geçen sikke üzerinde herhangi bir damga görülmemesinin nedenini açıklamaktadır.

Aslanlı daalder örnekleri için önem taşıdığını düşündüğümüz bir grup Gaziantep’te ele geçmiştir. 1959’da American Numismatic Society tarafından Vassar College’dan elde edilen sikkelerin nereden ve nasıl geldiği bilinmiyordu. Yapılan araştırmalar sonucunda, Amerikan Misyonerleri tarafından kurulan Ayıntab Kız İlahiyat Okulu (Girls’ Seminary) 1906 yılında bir yangında tahrip olduğunda, yeni bina için yakınlarda temel kazılırken bulundukları tespit edilmiştir. 1613-1692 arasına ait ve aralarında Utrecht’in de bulunduğu farklı yerlerde basılmış

⁴ Sivas ve Divriği’ye gelen seyyahlar ve seyahatnameleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mahiroğulları 2016.

aslanlı 122 daalderden 115’i bir, 7’si yarım daalder değerinde olan paralar Anadolu’dan yayınlanan tespit edebildiğimiz iki örnekten biri olması açısından önemlidir (Erlanger, 1964, s. 245-260). Diğer grup ise, Aydıncık’tan gelen ve Hanri Atat tarafından satın alınarak 1992 yılında Mersin Müzesi’ne bağışlanan 42 aslanlı daalderdir (Tekin & Ünlü, 1997, s. 270-287).

Kazıda bulunan Avrupa kökenli bir diğer buluntu 16-18. yüzyıllar arasında, Nurembergli ustalar tarafından yaygın olarak üretilmiş olan, yanyana dizilmiş Malta haçları ile bezeli “Nuremberg Yüksüğü”dür⁵. Benzer örneklerine göre Nuremberg Jetonu olarak tanımlanan bir diğer buluntu da 2019 yılında Sivas Kale kazısında ele geçmiştir⁶. Söz konusu bu buluntular da, Sivas ve Divriği’ye Avrupa’dan tüccarların ve gezginlerin geldiğini gösteren maddi kültür varlıkları olarak dikkati çeker. 1648 tarihli gümüş “Leeuwendaalder”in, Gaziantep’te ve Mersin, Aydıncık’ta bulunan örneklerden sonra, üçüncü buluntu yerinin Divriği olması, Nuremberg yüksüğü ve belki de toprak altında gün yüzüne çıkmayı bekleyen benzer diğer buluntular kalenin 17. yüzyılda da Avrupalılar için bir uğrak yeri olduğunu göstermesi açısından önemli bir veridir.

Kaynakça

- Acar, D. (2019). *Divriği Kalesi kazısı metal buluntuları (2006-2018)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Acar, D. & Acara Eser, M. (2019). Divriği Kalesi kazısı metal buluntuları/Metal finds from Divriği Castle excavations. İçinde H. Yekbaş, A. Yüksel ve O. Güven (Ed.). *Her Yönüyle Sivas Kongresinin 100. Yılında SİVAS Uluslararası Sempozyumu, 25-27 Nisan 2019 – Sivas: Bildiriler*, 3 (s. 265-300). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Bruce, C. R. & Michael, T. (2008). *Standard catalog of world coins 1601-1700* (4th Edition). Krause Publications.
- Denaro, V. F. (1963). Dutch coins and Maltese countermarks. *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*, Seventh Series, 3, 149-155.
- Eagleton, C. & Williams, J. (2011). *Paranın tarihi* (çev. F. Kâhya). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinali 1997’de yayımlanmıştır).
- Erlanger, H. J. (1964). A hoard of Leeuwendaalders from Aintab. *American Numismatic Society*, 11, 245-260.
- Eser, E. & Acara Eser, M. (2018). *Divriği Kalesi kazısı -I- 2006-2017*. Columbia, SC.
- Karademir, Z. (2019). Yeniçağ Osmanlı finans politikalarının taşradaki yansıması olarak Sivas ekonomik yaşamında altın. İçinde H. Yekbaş, A. Yüksel ve O. Güven (Ed.). *Her Yönüyle Sivas Kongresinin 100. Yılında SİVAS Uluslararası Sempozyumu, 25-27 Nisan 2019 – Sivas: Bildiriler*, 1 (s. 233-258). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Mahiroğulları, A. (2016). *Seyyahların gözüyle Sivas* (2. Baskı). Esform Ofset Ltd. Şti.
- North, M. (2014). *Hollanda Altın Çağı’nda sanat ve ticaret* (çev. T. Ulaş Belge). İletişim Yayınları. (Orijinali 2000’de yayımlanmıştır).
- Pamuk, Ş. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nda paranın tarihi*. (2. Baskı). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

⁵Yüksük (Kazı Env. No: DK’14/320) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Acar, 2019, s. 91, 193 Kat. No. D10; Acar & Acara Eser, 2019, s. 277-278, 292 Kat. No: 21.

⁶Kazı çalışmaları Sivas Arkeoloji Müzesi başkanlığında ve Prof. Dr. Erdal Eser’in bilimsel danışmanlığında yürütülmektedir, buluntular henüz yayımlanmamıştır.

-
- Sahillioğlu, H. (1978). Osmanlı para tarihinde Dünya para ve maden hareketinin yeri (1300-1750). *Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar Gelişme Dergisi*. Özel Sayı, 1-38.
- Sahillioğlu, H. (1995). Esedi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C.11, s. 368-369). İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Taler. (10 Ekim, 2021) Nümismatik *Vikipedi* üzerinde <https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%BCmismatik#Taler>
- Tekin, O. & Ünlü, Y. (1997). Mersin Müzesi'ndeki bir grup "Leeuwendaalder". *Adalya*, II, 267-287.